

Monimuotoisuuden kompensatiomarkkinat ja habitaattipankki

Markku Ollikainen¹, Olli Ojala², Eeva Primmer², Minna Pekkonen², Janne Kotiaho³

Helsingin yliopiston, Suomen ympäristökeskuksen ja Jyväskylän yliopiston yhteinen hanke kokeilee ja kehittää monimuotoisuuskompensatioita välittävää habitaattipankkia ja selvittää monimuotoisuuden kompensatiomarkkinan luomisen edellytyksiä.

Monimuotoisuuden turvaamista markkinoilla

Kompensatiomarkkinan tavoitteena on pysäyttää monimuotoisuuden jatkuva, asteittainen heikkeneminen. Markkinan idea on yksinkertainen: aina kun toimijat heikentävät monimuotoisuutta, he ostavat kompensatioksi heikennystä vastaavan parannuksen monimuotoisuuteen toisaalta. Parannuksen monimuotoisuuteen tuottavat maanomistajat, jotka investoivat maillaan monimuotoisuuden lisäämiseen ja saavat korvauksen investoinneilleen kompensatioiden ostajilta. Suomessa on runsaasti ennallistettavia maita: soita, huonotuottoisia talousmetsiä ja tuhoutumassa olevia maatalouden perinnebiotooppeja.

Habitaattipankki on välittäjäinstituutio

Tärkeä osa markkinaa on habitaattipankki. Se on välittäjäinstituutio, jolla on käytössään välineet vertailla luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä ja ennallistamisen vaikutuksia. Habitaattipankki mahdollistaa markkinat, joilla ennallistettavia ja suojeltavia kohteita omistavat maanomistajat kohtaavat luontoa toiminnallaan vääjäämättä heikentävät toimijat, kuten rakennus-, infrastruktuuri-, energia- ja metsätalousyritykset. Keinoja kompensatioiden tuottamiseen ovat luonnonarvoiltaan valmiiksi arvokkaiden maa-alueiden hankkiminen ja luonnonarvoiltaan heikentyneiden alueiden ennallistaminen eli luontoarvojen palautumisen mahdollistaminen. Välittämällä kohteita habitaattipankki ohjaa osan luontoa heikentävän toiminnan tuottamasta taloudellisesta hyödystä takaisin luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen.

Pilotti kokeilee vapaaehtoisia kompensatioita

Kompensatiomarkkinoita tutkitaan vapaaehtoisuuden pohjalta: vapaaehtoiselle kompensatioiden hankinnalle kannustimen antaa lupaprosessin helpottaminen ja jouduttaminen sekä luontoa vaalivan toiminnan tuomat mainehyödyt. Useat yritykset ovat todenneet, että lupaprosessin jouduttaminen laskee kustannuksia merkittävästi, mikä luo kannustimen osallistua kompensatiomarkkinaan. Hankkeen pilotin aikana perustetaan habitaattipankki. Kokeiluvaiheen jälkeen tavoite on, että Suomen habitaattipankin toiminnan rahoitus saadaan kompensatioita tarvitsevilta julkisilta ja yksityisiltä toimijoilta, jotka aiheuttavat elinympäristöjen heikentymistä.

¹ Helsingin yliopisto

² Suomen ympäristökeskus

³ Jyväskylän yliopisto

Ekologiset kompensatiot ja habitaattipankki — tarve, mahdollisuudet ja käytännön kokeilu

Perinteiset keinot eivät riitä turvaamaan monimuotoisuutta

Ihmistoiminnan aiheuttama monimuotoisuuden väheneminen kaikkialla maailmassa on hälyttävän nopeaa. Esimerkiksi Suomessa noin 60 % ekosysteemeistä on vaurioitunut⁴, useimmiten juuri ihmistoiminnan vuoksi. Uhanalaisia lajeja on 2247 eli yli 10 % kaikista riittävän hyvin tunnetuista Suomen eliölajeista⁵. Nykylainsäädäntö suojelee suhteellisen hyvin kaikkein uhanalaisimmat lajit ja elinympäristöt, mutta se ei estä jokapäiväistä asteittainen etenevää monimuotoisuuden heikkenemistä. Suomi on sitoutunut monimuotoisuuden suojeluun, mutta edistyminen suojelussa on ollut hidasta. Julkisen vallan budjettirahoituksen niukentuessa, ainoa toimiva keino suojelun edistämiseksi on lisätä yhteiskunnan toimijoiden aktiivista osallistumista monimuotoisuuden suojeluun. Haasteena on löytää hyvä toimintatapa, joka on taloudellisesti ja oikeudellisesti perusteltu ja joka perustuu käytettävissä olevaan tutkimustietoon.

Uudet keinot käyttöön ja laajempi toimijajoukko mukaan

Helsingin yliopiston, Suomen ympäristökeskuksen ja Jyväskylän yliopiston yhteinen hanke tuottaa luovia ratkaisuja tähän ongelmaan käynnistämällä Suomen habitaattipankin ja tukemalla näin luonnon monimuotoisuuden kompensatiomarkkinan muodostamista, jossa monimuotoisuuden heikentäjä ostaa kompensatioksi heikennystä vastaavan parannuksen monimuotoisuuteen toisaalta. Parannuksen tuottavat maanomistajat, jotka investoivat maillaan luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen ja saavat korvauksen investoinneilleen kompensatioiden ostajilta. Suomessa on runsaasti ennallistettavia maita: soita, huonotuottoisia talousmetsiä ja tuhoutumassa olevia maatalouden perinnebiotooppeja. Pohja kompensatioiden tarjonnalle on siis laaja. Luonnon monimuotoisuuden voimistaminen ennallistamisen kautta tekisi näistä maista taloudellisesti tuottavia ja monimuotoisuudeltaan arvokkaita. Kompensatiolle muodostuu hinta, joka kattaa kustannukset, joten ennallistaminen on kannattavaa ja tuo uusia tuloja maaseudulle.

Monimuotoisuuden kompensatiomarkkina voidaan synnyttää joko lainsäädännön luoman pakon tai vapaaehtoisuuden pohjalta. Hanke tutkii kompensatiomarkkinoita ensi vaiheessa vapaaehtoisuuden pohjalta. Yrityksille kannustimen vapaaehtoiselle kompensatioiden hankinnalle antaa esimerkiksi lupaprosessin helpottaminen ja jouduttaminen. Useat yritykset ovat todenneet, että lupaprosessin jouduttaminen laskee kustannuksia merkittävästi. Juuri tästä syntyy yrityksille kannustin osallistua vapaaehtoisesti kompensatiomarkkinaan. Myös kompensatioiden tuottaminen kiinnostaa maata omistavia yrityksiä. Osa yrityksistä on jo nyt kehittänyt luovia ratkaisuja kompensatioiden tuottamiseen.

⁴ Kotiaho, J.S., Kuusela, S., Nieminen, E. & Päivinen, J. 2015. Elinympäristöjen tilan edistäminen Suomessa. Suomen ympäristö 8/2015.

⁵ Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010. Suomen lajien uhanalaisuus — Punainen kirja 2010. Erillisjulkaisu. s. 685. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus.

Habitaattipankki välittää ekologisia kompensatioita

Hankkeen tavoitteena on luoda pilotti kompensatiomarkkinan tutkimiseksi. Pilotin ytimessä on habitaattipankki, jonka hanke perustaa. Habitaattipankki on välittäjäinstituutio, jonka tarkoitus on tieteelliseen tietoon nojaten tuottaa ja välittää ekologisia kompensatioita eli lisätä luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemipalveluita heikentyneillä alueilla. Mahdollisia keinoja kompensatioiden tuottamiseen ovat luonnonarvoiltaan valmiiksi arvokkaiden maa-alueiden hankkiminen ja niiden asettaminen lakisääteiseen suojeluun sekä luonnonarvoiltaan heikentyneiden alueiden ennallistaminen eli luontoarvojen palautumisen mahdollistaminen. Käynnistysvaiheen jälkeen tavoite on, että Suomen habitaattipankin toiminnan rahoitus saadaan kompensatioita tarvitsevilta julkisilta ja yksityisiltä toimijoilta, jotka aiheuttavat elinympäristöjen heikentymistä.

Habitaattipankki on välittäjä, joka auttaa kysyntää ja tarjontaa kohtaamaan toisensa. Se varmistaa, että korvaus vastaa aiheutettua vahinkoa. Yhteistyössä eri ministeriöiden kanssa se luo mittaustavat luonnon monimuotoisuuden eri muodoille ja kehitettävälle kompensatioille. Habitaattipankki ylläpitää portfoliota kompensatioiksi tarjotuista hankkeista tai tarkemmin sille tarjotuista "osakkeista", joiden arvoon vaikuttaa monimuotoisuuden luonne per pinta-alayksikkö. Hanke analysoi mitkä ovat taloudellisesti toimivimmat tavat koota ja ylläpitää erilaisia kompensatiohankkeita niin, ennallistamisinvestointeihin liittyvät riskit minimoituvat. Näiden tavoitteiden edistämiseksi habitaattipankki luo internet-pohjaisen alustan, joka on kaikkien sidosryhmien ja markkinaosapuolten vapaassa käytössä. Habitaattipankki kehittää kompensatiokauppojen sertifiointijärjestelmän, joka varmistaa, että tehty investointi todella parantaa monimuotoisuutta ja on siten kauppakelpoinen.

Kompensatioilla on merkittävä markkinapotentiaali

Suomessa on merkittävä markkinapotentiaali monimuotoisuuskompensatioille. Meillä on kaikkiaan noin 600 000 maanomistajaa, jotka voivat tuottaa kompensatioita ennallistamalla tai suojelemalla metsäluontoa, suoluontoa, meriluontoa tai maatalouden perinnebiotooppeja. Hiljattain valmistuneen elinympäristöjen tilaa ja ennallistettavuutta selvittäneen Elite-hankkeen tietojen nojalla maapinta-ala, johon voidaan helposti tehdä ennallistamista, on liki miljoona hehtaaria. Yrityksiä ja muita toimijoita, jotka potentiaalisesti tarvitsevat kompensatioita, on useita satoja. Joukossa on merkittäviä maansiirtoliikkeitä, rakennusyrityksiä, kuntia ja kaupunkeja sekä esimerkiksi kaivosyrityksiä tai metsäteollisuusyrityksiä.

Elite-hankkeen pinta-ala- ja kustannusarvioiden perusteella 3 % paraneminen luonnon monimuotoisuuden tilassa aikaansaisi arviolta 50–300 miljoonaan euron liikevaihdon. Luontokohteiden ennallistaminen niin, että monimuotoisuus paranisi 15 %, johtaisi jopa 500–1000 miljoonan euron liikevaihtoon. Yritysten rahallinen hyöty syntyy merkittävistä kustannussäästöistä lupavaiheessa ja hankkeiden toteuttamisessa sekä yhteiskunnallisen hyväksynnän kasvamisesta. Maanomistajat voivat odottaa 5–7 % tuottoa investoinneilleen. Markkina voi siten kasvaa merkittäväksi.

Monimuotoisuuden kompensatiomarkkina on oleellisesti uusi tapa rahoittaa monimuotoisuuden suojelua. Kun markkina on luotu, se ei tarvitse yhteiskunnan rahallista tukea. Hallintoa tarvitaan vain markkinan edellyttämien sääntöjen luomiseen ja niiden noudattamisen seuraamiseen. Ennallistettujen kohteiden säilyminen on varmistettava ja rikkomuksista tarvitaan seuraamuksia.

Alkuvaiheessa habitaattipankin välittämistoimintaan ja sen pohjalla olevan tietojärjestelmän kehittämiseen tarvitaan julkisia varoja, mutta pankin toiminnan vakiintuessa myös välitystoiminta voidaan rahoittaa markkinaosapuolten toimesta. Habitaattipankki voi sertifioida myös muita luonto-osaajia ja arvioijia välittämistoimintaan.

Tuloksia yhteistyöllä, tutkimuksella ja käytännön kokeiluilla

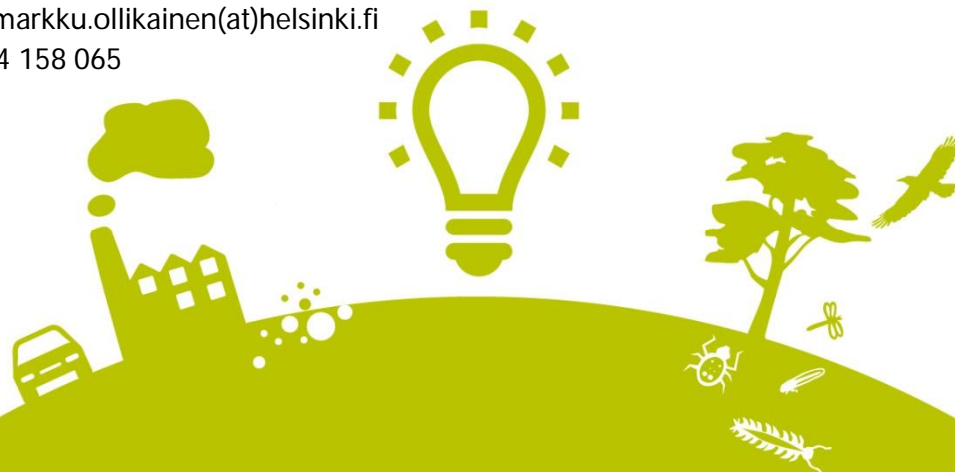
Jotta habitaattipankin toiminta parantaisi luonnon monimuotoisuuden tilaa, sen toiminnan täytyy olla vankalla, monitieteisellä tutkimuspohjalla. Lisäksi onnistumisen edellytys on, että monimuotoisuusmarkkina muodostuu kannattavaksi ja mahdollisimman laajan toimijajoukon kannalta houkuttelevaksi.

Tässä hankkeessa kompensatiomarkkinan syntymistä tuetaan ja vauhditetaan perustamalla Suomen habitaattipankki. Lisäksi testataan uusimpaan tutkimukseen pohjautuvia menetelmiä kohteiden ekologisen arvon ja tilan määrittelyyn sekä kompensatiokriteereiden kehittämiseen. Heti alkuvaiheesta lähtien kutsutaan sidosryhmät mukaan kompensatiomarkkinan kehitystyöhön. Hanke kartoittaa mahdollisimman laajasti hallinnon, maanomistajien ja yritysten valmiutta ja edellytyksiä tulla mukaan kompensatiomarkkinoille. Ympäristönsuojelulain mukaisia lupia sekä muita ohjausjärjestelmiä tarkastellaan markkinan sovittamiseksi Suomen lainsäädäntöön ja hallintajärjestelmään.

Suomen habitaattipankin perustamiseen tähtäävä hanke käynnistyy sidosryhmille suunnatun, kaikille aiheesta kiinnostuneille avoimen seminaarin ja työpajan muodossa keskiviikkona 30.3.2016. Lisätietoja seminaarista löytyy alla olevan linkin kautta. Tervetuloa mukaan!

Lisätietoja

professori Markku Ollikainen, Helsingin yliopisto
sähköposti: markku.ollikainen(at)helsinki.fi
puhelin: 0294 158 065

Hankkeen kotisivu: www.syke.fi/fi-FI/content/37696/25245

Twitter: <https://twitter.com/nowbiodiversity>

Seminaari ja työpaja, lisätiedot ja ilmoittautuminen: www.syke.fi/fi-FI/content/38432/25245